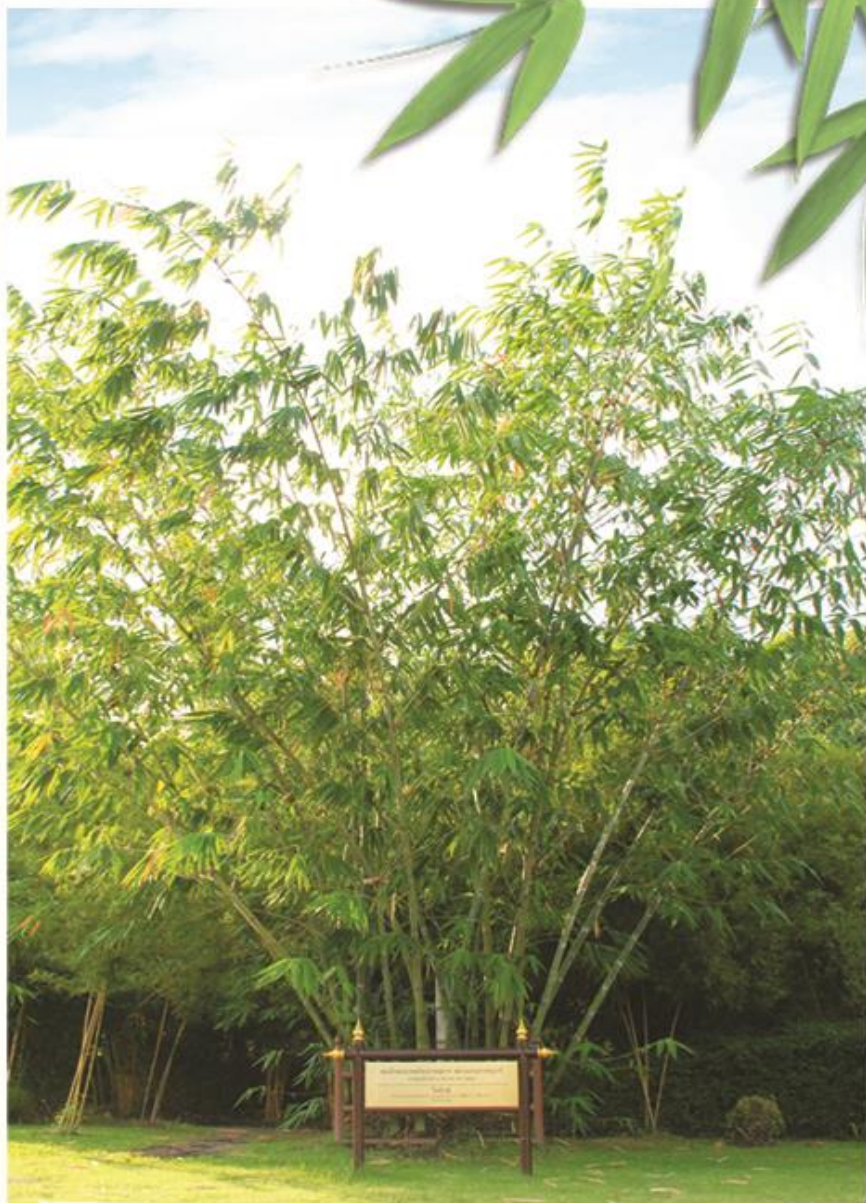

“...ให้ปลูกป่าให้มาก โดยเฉพาะพืชอาหาร
ทั้งของมนุษย์และสัตว์ เช่น ต้นไม้ชนิดต่างๆ
ต้นตะแบก ต้นกล้วย หรือต้นไทร เพราะต้นไม้เหล่านี้
สามารถเก็บรักษาไว้ในดินได้นาน และสามารถ
ให้ผลเป็นอาหารแก่สัตว์ป่าชนิดต่างๆได้ และ
สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมากมาย
รวมถึงงานหัตถกรรมศิลปะอีกด้วย...”

พระราชเสาวนีย์ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ๓๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

ไผ่ยักษ์ (*Dendrocalamus giganteus*) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงปลูกเมื่อวันเสาร์ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๓

ผู้เขียน

สุทัศน์ เล้าสกุล
สภลท์ บุญเสริมสุข
สราวุธ สังข์แก้ว

สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้
พ.ศ. ๒๕๕๗

บทนำ

นโยบายกรมป่าไม้ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการรักษาป่า โดยการสร้างจิตสำนึกให้ช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับมูลนิธิสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ที่กำหนดกิจกรรมฝึกอบรมเยาวชน ในลักษณะค่ายวัยชนผจญป่าเล็กในเมืองใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนทั้งในเมืองและต่างจังหวัดได้มีโอกาสได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความสำคัญของป่า อีกทั้งเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ และห้องเรียนธรรมชาติ

ไฟเป็นพืชอเนกประสงค์ ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชเสาวนีย์ให้ช่วยกันปลูก เพื่อการใช้ประโยชน์ สิ่งแวดล้อม และงานศิลปาชีพ กรมป่าไม้และมูลนิธิสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ตระหนักถึงความสำคัญของไฟ และเพื่อสนองแนวพระราชดำริ จึงรวบรวมชนิดพันธุ์ไฟจากแหล่งต่างๆ มาจัดสร้างสวนรวมพันธุ์ไฟ สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชน และประชาชนทั่วไป

สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้ และคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกันจัดทำคู่มือ ไฟในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ และประโยชน์ของไฟ ทั้งนี้โดยมุ่งหวังที่จะสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติต่อไป

สารบัญ

บทนำ

ความเป็นมาของสวนไผ่ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ	๑
รู้จักไผ่ในประเทศไทย	๒
สกุลไผ่ภูพาน (Phuphanochloa)	๔
สกุลไผ่ทอง (Schizostachyum)	๕
สกุลไผ่ตง (Dendrocalamus)	๑๐
สกุลไผ่ไร่ (Gigantochloa)	๑๘
สกุลไผ่ป่า (Bambusa)	๒๕
สกุลไผ่รวก (Cephalostachyum)	๔๐
สกุลไผ่เพ็ก (Thyrsochloa)	๔๓
สกุลไผ่เลื้อย (Dinochloa)	๔๕
สกุลไผ่ลาดวัง (Neohouzeoua)	๔๗
สกุลไผ่ญี่ปุ่น (Phyllostachys)	๔๘
สกุลไผ่ลูกศร (Pseudosasa)	๕๑
สกุลไผ่สีเทาสีม (Chimonobambusa)	๕๒
บรรณานุกรม	๕๔

ความเป็นมาของสวนไฟ ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ๑

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับ “ไฟ” ซึ่งเป็นพันธุ์พืชที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่โบราณ โดยทรงส่งเสริมให้มีการปลูกไฟในทุกพื้นที่ เพราะไฟเป็นพืชที่ปลูกง่าย เติบโตเร็ว เป็นพันธุ์ไม้ที่ให้ประโยชน์หลากหลาย ใช้สอยได้ทุกส่วน ตั้งแต่หน่อ ลำ ใบ ไปจนถึงราก นอกจากนั้นยังทรงส่งเสริมฟื้นฟูงานจักสานไม้ไฟให้เป็นอาชีพเสริม เพิ่มพูนรายได้ให้แก่ราษฎรในชนบท พร้อมกับการสืบสานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาติที่กำลังจะสูญหายให้คงอยู่สืบไป

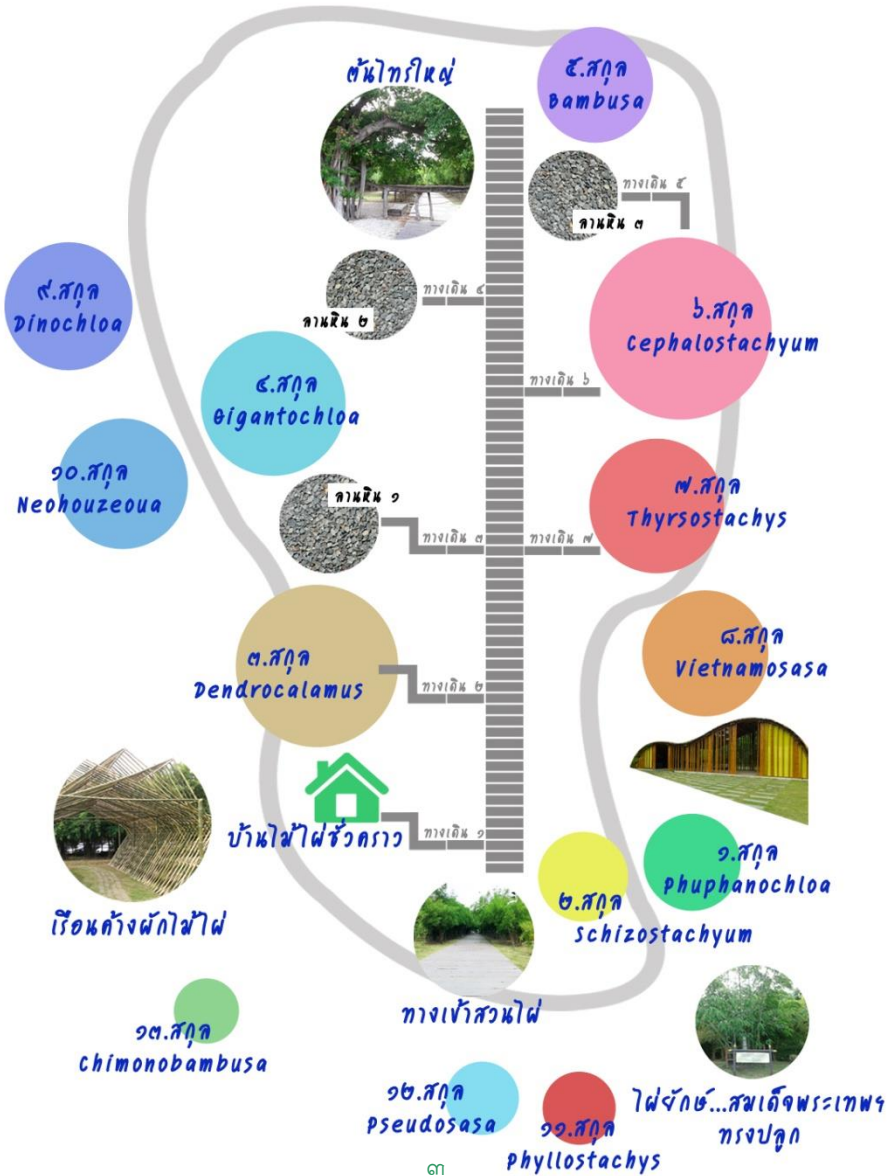
มูลนิธิสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านที่ทรงมีต่อวงการไฟ และเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ พร้อมกับสืบสานพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงดำเนินการจัดทำแหล่งอนุรักษ์และรวบรวมพันธุ์ไฟ ทั้งที่มีอยู่ในประเทศไทย และจากต่างประเทศ มาปลูกแยกตามสกุลต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนและประชาชน มีการจัดสร้างอุโมงค์ไฟที่ยาวที่สุดในประเทศไทย ความยาวประมาณ ๑๕๐ เมตร ที่มีความสวยงามและร่มรื่นตลอดเส้นทางเดินชมสวนไฟ

รู้จักไฟในประเทศไทย

ไฟ เป็นพืชตระกูลหญ้าที่สูงที่สุดในโลก และมีการเจริญเติบโตเร็วที่สุดในโลกอีกด้วย เป็นพืชอเนกประสงค์ที่อยู่คู่วิถีชีวิตของคนไทย และชาวเอเชียมาช้านาน ประเทศไทยอยู่ในเขตร้อนซึ่งมีปัจจัยแวดล้อมที่พอเหมาะกับการกระจายพันธุ์และการเจริญเติบโตของไฟ จึงพบเห็นไฟขึ้นอยู่หลากหลายชนิดพันธุ์ จากการสำรวจชนิดพันธุ์ไฟในประเทศไทยคาดว่าจะมีจำนวน ๑๕-๑๗ สกุล (genera) ๘๐-๑๐๐ ชนิด (species) (สรารุณ และคณะ, ๒๕๕๔) กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยมากพบในป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง

มูลนิธิสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เห็นถึงความสำคัญของชนิดพันธุ์ และการใช้ประโยชน์ของไฟแต่ละชนิด จึงจัดสร้างสวนรวมพันธุ์ไฟ จำนวน ๑๒ สกุล (genera) ๔๕ ชนิด (species) ประกอบด้วยชนิดพันธุ์ไฟที่พบในป่าธรรมชาติของไทย พันธุ์ไฟที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ รวมถึงพันธุ์ไฟที่ยังอยู่ในระหว่างการจำแนกชนิดพันธุ์อีกด้วย

แผนผังสังเขป สวทรวพณัฎฐาฬ
ในสวทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

ชื่อสกุลไผ่ภูพานตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่อุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร ซึ่งพบไผ่สกุลนี้เป็นแห่งแรก ปัจจุบันพบเพียงชนิดเดียว ขึ้นกระจายในพื้นที่รอยต่อระหว่างป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ เป็นไผ่ประเภทเหง้า กอขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ค่อนข้างแน่น ลำตรง ปลายลำโค้งเล็กน้อย ข้อบวมเล็กน้อย แตกกิ่งตลอดลำหรือเกือบตลอดลำ แต่ละข้อมีหลายกิ่งขนาดไล่เลี่ยกัน โดยทั่วไปมีกิ่งกลางเด่น ๑ กิ่ง กาบหุ้มลำมีลักษณะคล้ายผ้าย่น ติดอยู่กับลำค่อนข้างนาน ใบยอดกาบรูปใบหอกกางออกหรือพับลงเล็กน้อย หูกาบและลิ้นกาบไม่เด่นชัด ช่อดอกย่อยขนาดค่อนข้างใหญ่ ไผ่ในสกุลนี้มีปลุกอยู่บริเวณหน้าอาคาร ไผ่...หญ้ายักษ์ ผู้รักโลก ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จำนวน ๑ กอ

๑.๑ ไผ่ภูพาน (*phuphanochloa speciosa*)

ไผ่ภูพานเป็นไผ่เฉพาะถิ่นของไทย พบครั้งแรกในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร มีลักษณะเป็นกอขนาดเล็กถึงกลาง ลำตรง สูงประมาณ ๕-๑๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๓-๕ ซม. ปล้องยาว ๒๕-๓๐ ซม. เนื้อลำหนา ๐.๕-๑ ซม. ปล้องด้านล่างมักตัน ลำอ่อนมีนวลสีขาวปกคลุม ลำแก่สีเขียวเข้มหรือเขียวอมเทา แต่ละข้อมีหลายกิ่ง มีกิ่งกลางเด่น ๑ กิ่ง ใบรูปหอกกว้าง ๐.๕-๑ ซม. ยาว ๒-๓ ซม. กาบหุ้มลำสีเขียวอมเทาหรือเขียวอ่อน ขอบมีสีม่วงแดง มีขนสีขาวกระจายห่างๆ กาบเป็นรอยย่น กาบบริเวณข้อด้านล่างติดกับลำค่อนข้างนาน (ภาพที่ ๑)

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานแน่ชัด

ภาพที่ ๑ ลักษณะกอของไผ่ภูพาน

๒.

สกุลไผ่ทอง

Schizostachyum

พบกระจายพันธุ์ทางตอนใต้ของจีน พม่า ไทย จนถึงหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก มีประมาณ ๔๐-๕๐ ชนิดทั่วโลก ลักษณะทั่วไปเป็นไผ่ประเภทเหง้า กอมีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๕-๒๐ เมตร ลำตรงปลายลำโค้ง เนื้อลำบาง แตกกิ่งค่อนข้างต่ำ กิ่งมีขนาดเล็กใกล้เคียงกัน แตกกอออกจำนวนมาก กาบหุ้มลำร่วงตามเวลาจนถึงร่วงค่อนข้างช้า ใบยอดกาบรูปไข่หรือรูปหัวใจ โคนใบยอดกาบมักโป่งพองออกด้านนอก ปลายเป็นติ่งแหลม หูกาบส่วนมากเป็นพู่เด่นชัด

Schizostachyum

ช่อดอกมักเกิดที่ปลายกิ่งขณะที่ยังมีใบติดอยู่ ไผ่ในสกุลนี้มีปลอกไว้ในส่วน
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อยู่ ๔ ชนิด คือ ไผ่สีทอง ไผ่เมี่ยงไฟ ไผ่ข้าวหลาม และ
ไผ่เฮียะ ซึ่งไผ่ข้าวหลามและไผ่เฮียะ เดิมจัดอยู่ในสกุล *Cephalostachyum*
แต่ปัจจุบัน ดร.สรารุณ สังข์แก้ว ได้จำแนกไว้ในสกุลนี้แล้ว

๒.๑ ไผ่สีทอง (*Schizostachyum brachycladum*)

ไผ่สีทองไม่พบขึ้นตามธรรมชาติของไทย พบแต่ที่ปลูกเป็นไม้ประดับ
เท่านั้น และเป็นชนิดเดียวกับไผ่ที่ขึ้นในพื้นที่ทางภาคใต้ แต่ลำมีสีเขียว
ซึ่งเรียกว่า ไผ่โป มักพบในป่าดิบชื้น ไผ่สีทองเป็นไผ่ขนาดเล็กถึงกลาง
สูง ๓-๒๐ เมตร ลำตรงรวมกันเป็นกอหลวมๆ หรือแน่น เส้นผ่านศูนย์กลางลำ
๕-๘ ซม. ปล้องยาว ๒๕-๕๐ ซม. เนื้อลำบาง ลำอ่อนมีนวลสีขาวปกคลุมหรือ
เกลี้ยง ลำแก่สีเหลืองทองทั้งลำ บางครั้งพบมีแถบสีเขียวเล็กๆ ตามความยาวปล้อง
แตกกิ่งขนาดเล็กหลายกิ่งไล่เลี่ยกัน ใบรูปหอกกว้าง ๒-๕.๕ ซม. ยาว ๑๐-๓๕ ซม.
กาบหุ้มลำสีน้ำตาลอ่อน มีขนสีน้ำตาลปกคลุม ใบยอดกาบรูปโดมหรือ
รูปไข่ ป่องออกที่ฐาน ตั้งตรง หูกาบเป็นพู่เล็กๆ ขอบมีขนแข็ง (ภาพที่ ๒)

การใช้ประโยชน์ นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ เพราะสีของลำเป็นสีเหลืองทอง
สวยงาม และเป็นไผ่ชนิดเดียวที่ออกดอกแล้วไม่ตาย หยดยอดออกดอกที่ละลำ

ภาพที่ ๒ ลักษณะกอและกิ่งไผ่สีทอง

๒.๒ ไผ่สีงาช้าง (*Schizostachyum zollingeri*)

พบเป็นไผ่ที่ขึ้นตามธรรมชาติในป่าดิบชื้นทางภาคใต้ของไทย รวมถึงกระจายทั่วไปในประเทศอินโดนีเซียและมาเลเซีย เป็นไผ่ขนาดกลาง คล้ายไผ่ข้าวหลาม (*S. pergracile* เดิมใช้ *Cephalostachyum pergracile*) สูง ๑๐-๑๕ เมตร ลำตรงรวมกันเป็นกอแน่น ปลายลำโค้งลง เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๑๐ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๓๐ ซม. เนื้อลำบาง ลำแก่สีเขียวหรือเขียวอมเทา มีนวลสีขาวปกคลุมบางๆ เห็นได้ชัดบริเวณใต้ข้อ แตกกิ่งด้านบนของลำ แตกกิ่งขนาดเล็กหลายกิ่งใกล้เคียงกัน ใบรูปหอกกว้าง ๒-๔ ซม. ยาว ๑๕-๓๐ ซม. กาบหุ้มลำสีน้ำตาลอมเหลืองถึงแดง มีขนสีน้ำตาลเข้มหรือดำปกคลุม ใบยอดกาบรูปหัวใจหรือสามเหลี่ยมป่องออกที่ฐาน ปลายเป็นติ่งยาวแหลม หูกาบเป็นพูเด่นชัด มีขนแข็งยาว (ภาพที่ ๓)

Schizostachyum

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในงานก่อสร้าง เครื่องจักสาน ฝ้ายบ้าน หน่อกินได้ แต่ไม่นิยมเพราะมีรสขม

ภาพที่ ๓ ลักษณะกอและหน่อไผ่เมี่ยงไฟ

๒.๓ ไผ่จ้าวหลาม (*Schizostachyum pergracile*)

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง พบในป่าผสมผลัดใบทุกภาค ยกเว้นทางภาคใต้ของไทย สูง ๕-๑๕ เมตร ลำตรงเป็นกอค่อนข้างแน่น ปลายลำโค้งลง เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒.๕-๔ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๕๐ ซม. เนื้อลำบาง ๐.๕-๑ ซม. ลำแก่สีเขียวอ่อนหรือเขียวอมเทา มีนวลสีขาวปกคลุม แตกกิ่งขนาดเล็กรอบข้อจำนวนมาก ใบรูปหอกขนาน กว้าง ๑.๕-๓.๕ ซม. ยาว ๑๕-๒๕ ซม. กาบหุ้มลำสีน้ำตาลอมเหลืองถึงน้ำตาลแดง หนาเป็นมัน แข็งแต่เปราะ มีขนสีน้ำตาลปกคลุม ใบยอดกาบรูปไข่หรือหัวใจป่องออกด้านนอก ปลายเป็นติ่งสั้นแหลม ด้านในมีขนปกคลุม

Schizostachyum

หูกาบเป็นพุ่มเตี้ยชันด จีบพับหรือเป็นคลื่น ที่ขอบมีขนแข็งยาวปกคลุม (ภาพที่ ๔)

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในการก่อสร้าง ทำโครงแทนเหล็กเส้นก่อน เทพื้นปู ทางภาคเหนือและอีสานนิยมนำมาทำข้าวหลาม หน่อขมไม่นิยมนำมาบริโภค

ภาพที่ ๔ ลักษณะกอ เยื่อลำ กาบ และหน่อไผ่ข้าวหลาม

๒.๕ ไผ่เลี้ยง (Schizostachyum virgatum)

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๗-๑๒ เมตร ลำตรงขึ้นเป็นกอแน่น หรือหลวมๆ เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๓.๕-๘ ซม. ปล้องยาว ๔๐-๗๐ ซม. เนื้อลำบาง ๓-๕ มม. ลำอ่อนมีขนปกคลุมประปราย และมีนวลสีขาวเห็นได้ชัด บริเวณใต้ข้อ ลำแก่สีเขียวเข้ม แตกกิ่งขนาดเล็กจำนวนมากประมาณกลางลำ ขึ้นไป ใบรูปใบหอก รูปขอบขนานหรือรูปแถบ กว้าง ๒-๔ ซม. ยาว ๑๐-๓๐ ซม. กาบหุ้มลำสีเหลืองอมเขียวถึงสีส้มอมเขียว

Dendrocalamus

มีขนสีขาวปกคลุม ขอบกาบบางและจะแห้งก่อนส่วนอื่น ใบยอดกาบรูปหอก ขอบมักม้วนขึ้นด้านบนและพับลง (ภาพที่ ๕)

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ทำฟาก ทำฝาบ้าน งานจักสาน และปลูกประดับ หน่อไม่นิยมนำมาทำอาหาร

ภาพที่ ๕ ลักษณะกอและกาบไผ่เหี้ยะ

๗.

สกุลไผ่ตง

Dendrocalamus

ไผ่ในสกุลนี้เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีน้อยที่เป็นไผ่ขนาดเล็ก ลำของไผ่ในสกุลนี้นิยมใช้ก่อสร้าง ทำตะเกียบ วัตถุติดในอุตสาหกรรม กระดาษ โรงไฟฟ้าชีวมวล หน่อนิยมนำมาบริโภค ประเทศไทยมีประมาณ ๑๐-๑๕ ชนิด ไผ่ในสกุลไผ่ตงที่ปลูกในสวนรวมพันธุ์ภายในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ มีอยู่ ๗ ชนิด ได้แก่ ไผ่ซางหม่น ไผ่มันหมู ไผ่ตง ไผ่หม่าจู้ หรือไผ่ซางคำ ไผ่ซางนวล ไผ่งาใหญ่ และไผ่ยักษ์หรือไผ่เป่าะ

๓.๑ ไผ่ซางหน่น (*Dendrocalamus* sp.๑)

เดิมเข้าใจกันว่าเป็น *Dendrocalamus sericeus* แต่จากการตรวจสอบเอกสารข้อมูลแล้ว พบว่า *D. sericeus* เป็นเพียง variety หนึ่งของไผ่ซางหรือไผ่ซางดำ (*D. strictus*) ซึ่งยังมีลักษณะของไผ่ในสกุลนี้อยู่ จึงใช้ชื่อสกุล *Dendrocalamus* sp. ไปก่อน

ลักษณะโดยทั่วไปเป็นไผ่กอขนาดใหญ่ ลำใหญ่ตรง สูงประมาณ ๑๕-๒๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๖-๑๐ ซม. ปล้องยาว ๓๐-๔๐ ซม. ลำมีสีเขียวหม่น ลำอ่อนมีแป้งสีขาวที่ปล้อง ลำแก่สีเขียวเข้ม เนื้อหนาใบคล้ายไผ่ตง พบมากทางภาคเหนือ

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในงานก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์คุณภาพดี ราคาสูง (ภาพที่ ๖) หน่อเป็นอาหาร หน่อมีน้ำหนักเฉลี่ยประมาณ ๑.๕-๒ กิโลกรัม ไผ่อายุ ๓ ปี จะให้หน่อสูงสุดถึง ๔๐ หน่อตอกอ

ภาพที่ ๖ ลักษณะกอและเครื่องเรือนไผ่ซางหน่น

๓.๒ ไผ่พันธุ์ (Dendrocalamus copelandii)

เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง ๑๕-๒๕ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำประมาณ ๘-๒๐ ซม. ปล้องยาว ๒๕-๔๕ ซม. เนื้อลำหนาประมาณ ๑-๒.๕ ซม. ลำอ่อนมีขนวลสีขาวปกคลุมหนาแน่น กาบหุ้มลำมีขนสีม่วงเข้มถึงดำปกคลุม (ภาพที่ ๓) และติดกับลำค่อนข้างนาน ลำแก่สีเขียวอมเทา ด้านล่างไม่ค่อยมีกิ่งจะพบตั้งแต่กลางลำขึ้นไป

การขยายพันธุ์ โดยเมล็ด และการชำกิ่งแขนง

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในงานก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์ รางน้ำ หน่อหวานกรอบ เลียนน้อย รับประทานได้ รสชาติดี

ภาพที่ ๓ ลักษณะกอ หน่อ และเนื้อลำไผ่พันธุ์

๓.๓ ไผ่ตง (*Dendrocalamus asper*)

ไผ่ตงนั้นกล่าวกันว่าชาวจีนนำมาปลูกในประเทศไทยครั้งแรกที่ จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีมาแล้ว เป็นไผ่ขนาดกลางถึงใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๖-๒๐ ซม. ไม่มีหนาม ปล้องยาว ๒๐-๔๐ ซม. มีข้อนูนชัดเจน ลำหนา ๑๑-๓๖ มม. บริเวณโคนลำเกือบต้น ลำมีขนเล็ก ๆ ปกคลุมทั่วไป หน่อมีน้ำหนักราว ๑-๑๐ กก. กาบหน่ออ่อนมีขน สีน้ำตาลดำปกคลุมหนาแน่น มีสายพันธุ์ย่อยคือ ไผ่ตงหม้อ ตงดำ ตงเขียว หรือไผ่ตงศรีปราจีน และตงหนู

การขยายพันธุ์ โดยการตอนกิ่ง การชำกิ่งแขนง

การใช้ประโยชน์ ลำขนาดใหญ่ใช้ทำเครื่องเรือน (ภาพที่ ๘) เสาบ้าน งานก่อสร้าง ปักหลักเลี้ยงหอย เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมผลิตเยื่อ กระดาษ ตะเกียบ และไม้จิ้มฟัน หน่อมีรสหวานอร่อย รับประทานสด หรือ ทำหน่อไม้กระป๋อง

ภาพที่ ๘ ลักษณะกอ หน่อ และเฟอร์นิเจอร์ไผ่ตง

๓.๔ ไผ่หม่าจู้ (*Dendrocalamus latiflorus*)

ไผ่หม่าจู้ ไผ่ซางคำ หรือไผ่หวานอ่างซาง เป็นไผ่ต่างถิ่นนำเข้ามาจากประเทศไต้หวัน เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ ๔-๒๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำประมาณ ๖-๑๖ ซม. ลำมีสีเขียวทึบ ไม่มีหนาม หน่อมีสีเหลืองส้ม ใบมีขนาดใหญ่ (ภาพที่ ๙)

การขยายพันธุ์ โดยการตอน การชำกิ่งแขนง การชำลำ และแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ทำท่อส่งน้ำหรือทำแพขนาดเล็ก ใช้ในงานก่อสร้าง และเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ หน่อเป็นอาหารรสชาติดี ไม่มีเส้นใย รับประทานหน่อสด หน่อแห้ง และหน่อไม้กระป๋อง ใบใช้ห่อขนมมะจาง

ภาพที่ ๙ ลักษณะกอและหน่อไผ่หม่าจู้

๓.๕ ไผ่ชางนวล (*Dendrocalamus membranaceus*)

เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ ๘-๒๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำประมาณ ๖-๑๖ ซม. ลำมีสีเขียวอมวอล ลำอ่อนมีผงสีขาว คล้ายแป้งปกคลุมลำ ไม่มีหนาม หน่อสีน้ำตาลปนส้ม กาบหุ้มหน่ออ่อนมีขนสีน้ำตาลปกคลุม พบขึ้นทั่วไปทุกภาคของประเทศ

การขยายพันธุ์ โดยเมล็ด การแยกเหง้า การชำลำ

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในการก่อสร้าง นิยมนำมาจักตอก สานเข่ง ตะกร้า กระบุง บุงก็ เครื่องจักสาน ใช้ทำเครื่องเรือน ทำไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ ไม้ก้านธูป ไม้จิ้มฟัน เขื่อกระดาษ และไม้ไฟอัด (ภาพที่ ๑๐)

ภาพที่ ๑๐ ลักษณะกอ ลำ กาบ และการใช้ประโยชน์ของไผ่ชางนวล

๓.๖ ไผ่บงใหญ่ (Dendrocalamus)

โดยธรรมชาติจะขึ้นในป่าดิบเขา ดิบชื้น หรือบริเวณป่าที่มีความชื้นค่อนข้างสูง ลักษณะทั่วไปคล้ายไผ่ตง ในป่าขึ้นจะมีขนาดใหญ่มาก สูง ๑๕-๓๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๑๒-๒๐ ซม. ความหนาลำประมาณ ๑-๓ ซม. ปล้องยาว ๓๐-๖๐ ซม. ลำอ่อนปล้องล่างมีขนสีน้ำตาลซีดปกคลุมหนาแน่น ปล้องบนมีขนสีขาวถึงสีเทาปกคลุม ลำแก่สีเขียวเข้มหรือเขียวอมเทา ปล้องด้านล่างมักพบรากอากาศบริเวณข้อ (ภาพที่ ๑๑)

การขยายพันธุ์ โดยเมล็ด การตอนกิ่ง การชำกิ่งแขนง

การใช้ประโยชน์ ลำขนาดใหญ่ใช้ในงานก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์ เครื่องจักสาน หน่อรับประทานได้ รสชาติใกล้เคียงกับไผ่ตง

ภาพที่ ๑๑ ลักษณะกอ กาบ และหน่อไผ่บงใหญ่

๓.๗ ไผ่ยักษ์ หรือไผ่เป่า (Dendrocalamus giganteus)

โดยธรรมชาติจะขึ้นในป่าดิบเขา ดิบชื้น หรือบริเวณป่าที่มีความชื้นค่อนข้างสูง เป็นไผ่ขนาดใหญ่ สูง ๒๐-๔๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒๐-๓๐ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๔๕ ซม. เนื้อลำหนา ๑-๓ ซม. ลำอ่อนมีนวลสีขาวปกคลุม ลำแก่สีเขียวถึงเขียวอมเทา ปล้องล่างไม่มีขนปกคลุม ข้อเรียบ ไม่บวมพอง มักมีรากอากาศที่ข้อด้านล่าง ตัวกาบลำสีเขียวถึงม่วง มีขนสีน้ำตาล และไขสีขาวปกคลุมประปราย ใบยอดกาบรูปสามเหลี่ยมฐานกว้าง สีน้ำตาลถึงม่วงดำ ตั้งตรงถึงกางออก หูกาบเป็นพู่เด่นชัด ขอบเกลี้ยง เป็นคลื่น ลิ่นกาบหรือกระจังเป็นแถบสูง ๐.๕-๑ ซม. ขอบจักไม่สม่ำเสมอหรือเกือบเรียบ (ภาพที่ ๑๒)

การใช้ประโยชน์ ลำขนาดใหญ่ใช้ในงานก่อสร้าง เพอร์นิเจอร์ หน่อรับประทานได้ รสชาติดี

ภาพที่ ๑๒ ลักษณะกอ กาบ และหน่อไผ่ยักษ์

Gigantochloa

ไผ่ในสกุลนี้เป็นไผ่ประเภทเหง้า กอขนาดเล็กถึงกลาง สูง ๓-๒๐ เมตร แตกกอหลวมๆ ปลายลำโค้งและห้อยลง แตกกิ่งค่อนข้างต่ำหรือประมาณ กลางลำขึ้นไป มีกิ่งที่ข้อหลายกิ่ง โดยมีกิ่งกลางเด่น ๑ กิ่ง กาบหุ้มลำพบทั้งที่ ร่วงหล่นง่ายถึงติดอยู่นาน ใบยอดกาบขนาดใหญ่กางออกหรือพับลง หูกาบไม่ เด่นชัด ลิ่นกาบหรือกระจ้งค่อนข้างเด่นชัด ส่วนมากเป็นแถบหรือสันเดี่ยวๆ ข้อดอกย่อยมักโค้งลงเล็กน้อยและเรียงอัดแน่นเป็นกระจุกกลม ดอกย่อย ๑-๕ ดอก ลักษณะของหน่อและลำไผ่ในสกุลนี้ดูผิวเผินคล้ายกับไผ่ในสกุลไผ่ตง ต่างกันที่ใบยอดกาบของไผ่ในสกุลนี้ส่วนมากมีสีเขียว ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ รวบรวมสกุลไผ่ดังกล่าวนี้ไว้จำนวน ๗ ชนิด โดยจำแนกได้ ๔ ชนิด คือ ไผ่ไร่ ไผ่ด้ามพร้า ไผ่ผาก และไผ่ดำอินโดนีเซีย ส่วนที่ยังไม่สามารถระบุ ชนิดพันธุ์ได้อย่างชัดเจนอีกจำนวน ๓ ชนิด คือ ไผ่ผากลาย (*Gigantochloa* sp.๑ *Gigantochloa* sp.๒ และ *Gigantochloa* sp.๓)

๔.๑ ไผ่ไร่ (*Gigantochloa albociliata*)

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๓-๑๐ เมตร กออัดแน่นด้วยลำไผ่ ปลายลำโค้งสู่ลง เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๕ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๕๐ ซม. เนื้อลำหนาประมาณ ๑ ซม. จนถึงลำต้น ลำอ่อนมีขนสาปกคลุม ลำแก่ สีเขียวอมเทา ขอบวมเด่น ใบยอดกาบหน่อสีเขียวรูปหอก กางออกถึงพับลง หูกาบไม่เด่นชัด แต่ลิ่นกาบหรือกระจ้งเด่นชัด สูง ๑-๒ ซม. ขอบเป็นจักฟันซี่ ข้อดอกย่อยเป็นกลุ่มยาว ๑-๒ ซม. โค้งเล็กน้อย (ภาพที่ ๑๓)

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ทำค้างพืชเกษตร ด้ามเครื่องมือ ด้ามไม้กวาด งานจักสาน หน่อกินได้ รสชาติดี

ภาพที่ ๑๓ ลักษณะกอ หน่อ และกาบไผ่ไผ่

๔.๒ ไผ่ด้ามพร้า (*Gigantochloa ligulata*)

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๖-๙ เมตร ลำตรงขึ้นแน่นเป็นกอ ปลายลำโค้งลงเป็นช่อ เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๕ ซม. ปล้องยาวประมาณ ๒๐-๔๐ ซม. เนื้อลำหนาหรือเกือบตัน ลำอ่อนมีขนสาปกคลุม ลำแก่สีเขียว บางครั้งพบแถบสีเหลืองอมเขียวตามความยาวปล้อง มีขนหรือเกลี้ยง แตกกิ่งต่ำ มีกิ่งเด่นกิ่งเดียวขนาดใกล้เคียงกับลำ บางครั้งพบรากอากาศด้วย ใบกว้าง ๔-๗ ซม. ยาว ๑๕-๔๐ ซม. เห็นลึนใบเด่นชัดกาบหุ้มลำสีเขียวอมเหลือง มีขนสีน้ำตาลปกคลุม (ภาพที่ ๑๔)

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ทำตามเครื่องมือ ใบขนาดใหญ่ใช้ห่อขนม หน่อรับประทานได้ แต่ไม่เป็นที่นิยม

ภาพที่ ๑๔ ลักษณะกอไผ่ด้ามพัว

๔.๓ ไผ่ผาก (*Eigantochloa auriculata*)

ไผ่พื้นเมืองขนาดกลางของไทย สูง ๑๐-๑๕ เมตร กอค่อนข้างแน่น ปลายโค้งลง เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๕-๑๐ ซม. ปล้องยาวประมาณ ๓๐-๖๕ ซม. เนื้อลำหนา ๑-๒.๕ ซม. ลำแก่สีเขียวเป็นมัน กาบหุ้มลำติดอยู่กับลำค่อนข้างนาน ใบรูปหอกกว้าง ๒.๕-๖.๕ ซม. ยาว ๑๕-๔๐ ซม. กาบหุ้มลำสีเขียวหรือเขียวอมเหลือง มีขนสีน้ำตาลดำปกคลุมทั่วไป ยกเว้นส่วนกลางของกาบลำที่ไม่มีขนปกคลุม ใบยอดกาบสีเขียวยาวเท่ากับหรือมากกว่าตัวกาบ ตั้งขึ้นและมักเป็นคลื่น (ภาพที่ ๑๕)

การใช้ประโยชน์ เนื่องจากลำมีความหนาไม่มากนักถึงบาง ชาวบ้านจึงนำไปใช้สับฟาก ทำฟากบ้าน ในสมัยโบราณใช้แทนมีดตัดสายสะดือเด็กแรกเกิด หน่อไม่นิยมรับประทาน เนื่องจากมีรสขม

ภาพที่ ๑๕ ลักษณะกอ ลำ และกาบไผ่ผาก

๔.๔ ไผ่ดำอินโดนีเซีย (*Gigantochloa atrovioleacea*)

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๖-๑๒ เมตร ลำตรงขึ้นเป็นกอหลวมๆ เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๖-๘ ซม. ปล้องยาวประมาณ ๔๐-๕๐ ซม. เนื้อลำค่อนข้างบาง ลำอ่อนสีเขียวและมีขนสาก ลำมีสีเข้มขึ้นเมื่อแก่ ลำแก่เต็มที่มีสีม่วงดำ แตกกิ่งเด่น ๑ กิ่ง และกิ่งขนาดเล็กหลายกิ่ง ใบรูปแถบแกมหอก กว้าง ๒-๕ ซม. ยาว ๒๐-๓๐ ซม. กาบหุ้มลำสีส้มอมเหลือง มีนวลสีขาว และขนสีน้ำตาลดำขึ้นปกคลุม ขอบกาบเป็นแนวสีดำ ใบยอดกาบสีเขียว รูปใบหอกกางออกถึงพับลง โคนมีขนสีดำหนาแน่น (ภาพที่ ๑๖)

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานการใช้ประโยชน์ที่แน่ชัด ส่วนมากใช้ปลูกประดับ

Gigantochloa

ภาพที่ ๑๖ ลักษณะกอ หน่อ และลำไผ่ดำอินโดนีเซีย

๔.๕ ไผ่ผากกลาง (*Gigantochloa* sp.๑)

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๓-๑๐ เมตร กอดคล้ายไผ่ไร่ เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๕ ซม. ปล้องยาวประมาณ ๒๐-๔๐ ซม. ลำสีเขียว พบมีเส้นสีขาวอมเหลืองตามแนวยาวของลำสลับเขียว ใบยอดกาบหน่อ เรียวแหลมและแผ่ออกเห็นเด่นชัด มีขนสีน้ำตาลปกคลุมกาบเล็กน้อย ยังไม่สามารถระบุชื่อชนิดได้อย่างชัดเจน (ภาพที่ ๑๗)

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานการใช้ประโยชน์ แต่เนื่องจาก ลักษณะกอขนาดเล็ก ลำมีลายสวยงามสามารถนำไปใช้ในการปลูกเพื่อประดับสวนได้เป็นอย่างดี

Gigantochloa

ภาพที่ ๑๓ ลักษณะกอ หน่อ และลำไผ่ผากลาย

๔.๖ *Gigantochloa* sp.๒

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๓-๑๐ เมตร กอคล้ายไผ่ไร่ เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๕ ซม. ปล้องยาวประมาณ ๒๐-๔๐ ซม. ลำสีเขียวเข้ม ใบค่อนข้างใหญ่ แตกกิ่งใหญ่ ๑ กิ่งในแต่ละข้อตั้งแต่กลางลำขึ้นไป ใบยอดกาบของหน่อสีเขียวขนาดใหญ่ กาบหน่อมีขนสีน้ำตาลและนวลสีขาวปกคลุม เต็มชัด กาบหุ้มลำมีขนสีน้ำตาลปกคลุม หูกาบเป็นรูปนูนสูง มีขนยาว ใบยอดกาบเป็นรูปสามเหลี่ยม แต่ยังไม่สามารถระบุชนิดได้อย่างชัดเจน (ภาพที่ ๑๔)

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานการใช้ประโยชน์

Gigantochloaภาพที่ ๑๘ ลักษณะกอ หน่อ และกาบไผ่ *Gigantochloa* sp.๒๔.๗ *Gigantochloa* sp.๓

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๓-๑๐ เมตร กอคัลลายไผ่ไร้เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๕ ซม. ปล้องยาวประมาณ ๑๐-๓๐ ซม. ลำสีเขียวไม่ค่อยตรง ข้อนูน และเห็นรอยสีขาวเหนือและใต้ข้อ ตาข้อขนาดใหญ่ ใบเรียวก่อนข้างใหญ่ พบมีการออกดอก และยังไม่สามารถระบุชื่อชนิดได้อย่างชัดเจน (ภาพที่ ๑๙)

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานการใช้ประโยชน์

ภาพที่ ๑๙ ลักษณะกอ ลำ และดอกไผ่ *Gigantochloa* sp.๓

พบในป่าทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทั้งในป่าธรรมชาติและในเขตชุมชน ชนิดที่นิยมปลูกตามบ้านเรือนเพื่อใช้สอยหรือประดับ เช่น ไผ่ป่า ไผ่สีสุก ไผ่น้ำเต้า ไผ่เหลือง เป็นต้น ไผ่ในสกุลนี้พบได้ตั้งแต่ขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ ทั้งที่มีหนามและไม่มีหนาม นิยมนำมาใช้ในงานก่อสร้างต่างๆ เช่น นั้งร้าน พะอง หรือสร้างบ้านเรือน ทำแพ ส่วนหน่อมักนำไปทำหน่อไม้ดอง แต่บางชนิดก็สามารถรับประทานสดได้ เช่น ไผ่บงหวาน ไผ่ในสกุลนี้มีปลูกไว้ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ จำนวน ๑๖ ชนิด โดยเป็นไผ่ที่พบในป่าธรรมชาติและปลูกในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ จำนวน ๑๒ ชนิด ได้แก่ ไผ่เหลือง ไผ่ล่ำมะลอก ไผ่บงหวาน ไผ่ป่า ไผ่สีสุก ไผ่กำยาน ไผ่บงดำ ไผ่บงบ้าน ไผ่น้ำเต้า ไผ่หลอด ไผ่ลิวจู้ ไผ่กิมชุง และไผ่ที่ยังไม่สามารถระบุชนิดพันธุ์ได้อย่างชัดเจนอีก ๔ ชนิด คือ *Bambusa* sp.๑ ซึ่งปลูกผสมอยู่ในสกุลไผ่ตง (*Dendrocalamus*) ไผ่เลี้ยง (*Bambusa* sp.๒) *Bambusa* sp.๓ และ *Bambusa* sp.๔

๕.๑ ไผ่เหลือง (*Bambusa vulgaris* cv. *Vittata*)

ไผ่เหลืองหรือไผ่จีนไม่ใช่ไผ่พื้นเมืองของไทย มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน เป็นไผ่กอ ไม้แน่น สูง ๘-๑๕ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๕-๑๒ ซม. ปล้องยาวโดยเฉลี่ย ๒๐-๔๕ ซม. ลำมีสีเหลือง สีเขียวมีแถบเหลืองหรือสีเขียวเข้ม (เรียกว่า ไผ่กำยาน) กาบหน่ออ่อนมีสีเหลืองเข้มหรือเขียวเข้ม มีขนสีดำปกคลุมกาบหนาแน่น (ภาพที่ ๒๐)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า การชำลำ

การใช้ประโยชน์ ปลุกเป็นไม้ประดับ แนวรั้ว ลำใช้เป็นส่วนประกอบของการสร้างบ้านเรือน หรือนำมาประดิษฐ์เป็นของใช้และเครื่องประดับ หน่อมีรสขมไม่นิยมรับประทาน

ภาพที่ ๒๐ ลักษณะกอ หน่อ ลำ และกาบไผ่เหลือง

๕.๒ ไผ่คำมะลอก (*Bambusa longispiculata*)

เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ กอไม่แน่น มีระยะห่างระหว่างลำประมาณ ๓๐-๔๕ ซม. สูง ๑๐-๑๕ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๗-๑๐ ซม. ลำมีสีเขียวเข้ม ไม่มีหนาม ข้อเรียบ กาบของหน่ออ่อนมีสีเหลืองปนส้มเห็นเด่นชัด กาบแก่มีขนสีน้ำตาลปกคลุมแน่น (ภาพที่ ๒๑)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า การชำลำ

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในการก่อสร้าง ทำฟาก เสวโป๊ะ เฟอร์นิเจอร์และเครื่องจักสานที่ไม่ต้องการความประณีต หน่อมีรสขมไม่นิยมนำมารับประทาน

ภาพที่ ๒๑ ลักษณะกอ ลำ หน่อ และกาบไผ่ลำมะลอก

๕.๓ ไผ่บงหวาน (*Bambusa burmanica*)

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง กอเป็นพุ่มแน่น สูง ๕-๘ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๓-๕ ซม. ลำอ่อนมีสีเขียวใบไม้ ลำแก่จะมีสีเขียวเข้ม ลำมักคดงอ มีการแตกกิ่งจำนวน ๒-๕ กิ่งตลอดลำ บริเวณเหนือข้อเล็กน้อยจะเห็นเป็นแถบวงแหวนสีขาวรอบลำชัดเจน และมักพบรากอากาศอยู่รอบๆ ข้อ ลักษณะที่สังเกตได้ง่ายที่สุดคือ ครอบกาบหุ้มลำจะมีขนาดและรูปร่างไม่เท่ากันทั้งสองข้าง (ภาพที่ ๒๒) หน่อมีสีเขียวบางครั้งพบสีขาวสลับเขียวเป็นลายสวยงาม หน่อหนักประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ กรัม พบขึ้นในป่าผสมผลัดใบ (เบญจพรรณ) ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบมากที่จังหวัดเลย

การขยายพันธุ์ โดยการเพาะเมล็ด การแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ หน่อเป็นอาหาร รสไม่ขึ้นรับประทานสดได้ ลำมีขนาดเล็กใช้เป็นเชื้อเพลิง และไม้ค้ำผัก

ภาพที่ ๒๒ ลักษณะกอ ลำ และกาบไผ่บงหวาน

๔.๔ ไผ่ป่า (*Bambusa bambos*)

ไผ่ป่าหรือไผ่หนามเป็นไผ่ขนาดใหญ่ กอแน่น สูงถึง ๓๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๑๕-๑๘ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๔๐ ซม. ลำอ่อนมีสีเขียว ลำแก่สีเขียวอมเหลือง มีหนามและแขนงรกแน่นโดยเฉพาะโคนลำหรือกอ เนื้อลำหนาถึงหนามาก ข้อมีลักษณะบวมเล็กน้อย (swollen node)

การขยายพันธุ์ โดยการเพาะเมล็ด การชำลำ

การใช้ประโยชน์ ลำทำนักร้านสำหรับก่อสร้างหรือทาสี สร้างบ้าน ทำฟากปูพื้น ทำรั้ว ทำลูกบวบแพ พะองป็นต้นไม้ ทำเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องจักสาน และใช้มากที่สุดใภูมิภาคกลาง คือ การทำข้าวหลามของจังหวัดชลบุรี และนครปฐม (ภาพที่ ๒๓) หน่อที่อยู่ใต้ดินรับประทานได้เช่นเดียวกับไผ่ชนิดอื่น และหน่อที่ขึ้นพื้นเหนือดินนิยมนำมาทำหน่อไม้ดอง

ภาพที่ ๒๓ ลักษณะกอ หน่อ เมล็ด และการใช้ประโยชน์ไผ่ป่า

๔.๕ ไผ่สีสุก (*Bambusa blumeana*)

เป็นไผ่กอขนาดใหญ่ หนาแน่นมาก สูงตั้งแต่ ๑๕-๒๕ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๑๐-๒๐ ซม. ปล้องยาว ๒๕-๖๐ ซม. กิ่งและแขนงมีหนามแหลมคม ลำมีเนื้อหนาประมาณ ๓-๗ มม. ส่วนโคนลำหนาถึง ๑.๕ ซม. ลำมีสีเขียวสด ผิวเป็นมัน บริเวณข้อมีกิ่งคล้ายหนาม หน่อมีขนาดใหญ่ กาบหุ้มหน่อสีเหลือง มีขนสีน้ำตาล (ภาพที่ ๒๔) หนักประมาณ ๓-๕ กิโลกรัม

การขยายพันธุ์ โดยการชำลำ

การใช้ประโยชน์ เป็นไม้มงคล ลำมีเนื้อหนา เหนียว ทนทาน ผลิตภัณฑ์ที่มีความสวยงามและคงทน ใช้ทำเครื่องจักสาน เฟอร์นิเจอร์ ก่อสร้าง เครื่องมือทางการเกษตรและประมง ทำไม้คานสำหรับหาบหามเนื่องจากเนื้อไม้หนาและมีความยืดหยุ่นดี ใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตกระดาษได้ดี หน่อเป็นอาหารในรูปของหน่อไม้สดและหน่อไม้ดอง

ภาพที่ ๒๔ ลักษณะกอ ลำ และหน่อไผ่สีสุก

๕.๖ ไผ่กำจาง (*Bambusa vulgaris*)

ไผ่กำจางหรือไผ่เขียว ในธรรมชาติพบทางใต้ของไทย เป็นไผ่กอไม้แน่นมาก กิ่ง สูง ๑๐-๒๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๕-๑๐ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๔๕ ซม. เนื้อลำหนา ๑-๒ ซม. ลำมีสีเขียวเข้มเป็นมัน แตกกิ่งหลายกิ่ง แต่มีกิ่งกลางใหญ่ ๑ กิ่ง ใบรูปขอบขนานหรือรูปหอกกว้าง ๑-๓.๕ ซม. ยาว ๕-๒๕ ซม. กาบหุ้มลำ สีเขียว มีขนสีน้ำตาลเข้มถึงดำปกคลุมกาบหนาแน่น ลักษณะเช่นเดียวกันกับ ไผ่เหลื่อง (ภาพที่ ๒๕)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า การชำลำ

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในการก่อสร้าง ไม้ค้ำยัน ปลูกประดับ หน่อมีรสขม ไม่นิยมรับประทาน

ภาพที่ ๒๕ ลักษณะกอ ลำ และกาบไผ่กำยาน

๕.๗ ไผ่บงดำ หรือบงป่า (*Bambusa tulda*)

โดยทั่วไปพบในบริเวณป่าผสมผลัดใบ ป่าดิบแล้ง และบริเวณชายเขา เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ขึ้นอยู่กับแหล่งที่พบ ลำสูง ๓-๑๕ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๕-๑๐ ซม. ปล้องยาว ๓๐-๖๐ ซม. เนื้อลำหนาถึงตัน ลำอ่อนมีนวลสีขาวปกคลุมค่อนข้างแน่น ลำแก่สีเขียวหรือเขียวอมเทา ข้อบวมเล็กน้อย พบแถบสีขาวเป็นวงเหนือและใต้ข้อลำ แตกกิ่งค่อนข้างต่ำ แต่ละข้อมีหลายกิ่ง มีกิ่งกลางเด่น ๑ กิ่ง และกิ่งรองเด่น ๒ กิ่ง ใบรูปขอบขนานถึงรูปหอก กว้าง ๑.๕-๓.๕ ซม. ยาว ๑๐-๒๕ ซม. กาบหุ้มลำสีเขียว และพบแถบสีขาวหรือเหลืองขีดตามความยาวกาบ ใบยอดกาบรูปโดม ตั้งตรง หูกาบเป็นแถบคลื่นและยับย่น มีขนาดซ้ายและขวาไม่เท่ากัน มีขนที่ขอบ (ภาพที่ ๒๖)

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในการก่อสร้าง งานจักสาน หน่อรับประทานได้ แต่ไม่นิยม เนื่องจากมีรสขม

ภาพที่ ๒๖ ลักษณะกอ ลำ ข้อ ปล้อง กิ่ง และกาบไผ่บงดำ

๕.๘ ไผ่บงบ้าน (Bambusa nutans)

ในธรรมชาติพบกระจายในบริเวณป่าผสมผลัดใบ ป่าดิบแล้ง และตามริมน้ำ เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๕-๑๗ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๔-๘ ซม. ปล้องยาว ๓๕-๖๐ ซม. เนื้อลำหนา ลำอ่อนมีขนสีน้ำตาลและนวลสีขาวปกคลุม ลำแก่สีเขียวเข้ม แตกกิ่งค่อนข้างต่ำ แต่ละข้อมีหลายกิ่ง กิ่งกลางเด่น ๑ กิ่ง ใบรูปขอบขนานถึงรูปหอก กว้าง ๒-๓.๕ ซม. ยาว ๑๕-๓๕ ซม. กาบหุ้มลำสีน้ำตาลอมเขียว มีขนสีน้ำตาลถึงดำ และนวลคล้ายผงแป้งสีขาวปกคลุม ใบยอดกาบรูปโดมตั้งตรง หูกาบเป็นพู่ คล้ายใบหูสองข้างขนาดไล่เลี่ยกัน ขนแข็งและยาวปกคลุม ลิ่นกาบสูงประมาณ ๕ มม. ขอบจักเป็นซี่ฟัน (ภาพที่ ๒๗)

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ในการก่อสร้าง ทำไม้ค้ำยัน ใช้ในงานจักสาน หน่อรับประทานได้

ภาพที่ ๒๓/ ลักษณะกอ กาบ และหน่อไผ่บงบ้าน

๕.๙ ไผ่น้ำเต้า (*Bambusa vulgaris* cv. Wamin)

ไผ่น้ำเต้าไม่ใช่ไผ่พื้นเมืองของไทย มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน เป็นไผ่กอขนาดเล็ก สูง ๕-๘ เมตร ปล้องสั้น ยาว ๕-๒๐ ซม. ปล้องด้านล่างจะป่องหรือพองออกเป็นรูปคล้ายน้ำเต้า สีเขียวเข้มหรือเขียวอมเหลือง กอใหญ่ ลำใหม่ที่ขึ้นมาบางครั้งพบว่าช่วงปล้องของลำจะห่างมากขึ้น จนมีลักษณะเช่นเดียวกับไผ่กำยาน กาบลำมีลักษณะเช่นเดียวกับไผ่เหลือง และไผ่กำยาน มีขนสีดำปกคลุมกาบหนาแน่น (ภาพที่ ๒๔)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ หน่อมีรสขม ไม่นิยมนำมารับประทาน

ภาพที่ ๒๘ ลักษณะกอ หน่อ ลำ และกาบไผ่หน่อเต้า

๕.๑๐ ไผ่หนอด (*Bambusa multiplex*)

เป็นไผ่ขนาดเล็ก ขึ้นเป็นกอแน่น ลำสูงประมาณ ๕ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำประมาณ ๒ ซม. ปล้องยาว ๑๐-๒๐ ซม. ลำสีเขียวหรือเขียวอมเทา ข้อบวมเล็กน้อย แตกกิ่งกลางลำขึ้นไป แต่ละข้อมีกิ่งขนาดเล็กหลายกิ่ง ใบรูปขอบขนานถึงรูปหอก กาบหุ้มลำขนาดเล็กไม่เด่นชัด (ภาพที่ ๒๘)

การใช้ประโยชน์ ใช้ปลูกประดับตกแต่งสวน

ภาพที่ ๒๙ ลักษณะกอ ลำ และใบไผ่หนอด

๕.๑๑ ไผ่ลี้วู้จู้ หรือไผ่หงก (*Bambusa oldhamii*)

ไผ่ลี้วู้จู้หรือไผ่หยก เป็นไผ่ต่างถิ่นนำเข้ามาจากประเทศจีน มีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ลำตรงขึ้นเป็นกอหลวมๆ สูง ๕-๑๒ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒.๕-๕ ซม. ปล้องยาว ๑๕-๒๕ ซม. เนื้อลำบาง ลำอ่อนมีนวลสีขาวปกคลุม ลำแก่สีเขียวอ่อน แตกกิ่งค่อนข้างต่ำ แต่ละข้อมีหลายกิ่ง มีกิ่งกลางเด่น ๑ กิ่ง และกิ่งรองเด่น ๒ กิ่ง ใบรูปขอบขนานถึงรูปหอกกว้าง ๑.๕-๕ ซม. ยาว ๕-๑๕ ซม. กาบหุ้มลำสีเขียวถึงเขียวอมเหลือง กาบเกลี้ยงไม่มีขน ใบยอดกาบรูปสามเหลี่ยมถึงรูปใบหอก สีเขียวถึงเขียวอมชมพู ตั้งตรง หูกาบเป็นพู่เล็กๆ ขอบมีขนหรือเกลี้ยง (ภาพที่ ๓๐)

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานการใช้ประโยชน์จากลำ แต่หน่อสามารถนำมารับประทานได้ รสชาติดี

ภาพที่ ๓๐ ลักษณะกอและหน่อไผ่ลี้วู้จู้

๕.๑๒ ไผ่กิมชุง หรือไผ่ตงคิมแก้ง (*Bambusa beecheyana*)

เป็นไผ่ที่นิยมปลูกในเชิงการค้าในช่วงไม่เกิน ๑๐ ปีมานี้ เริ่มจากการขายกล้า โดยอ้างว่านำเข้ามาจากประเทศจีน เป็นไผ่ที่ออกหน่อดก ไม่มีขนเหมือนไผ่ตงและรสชาติดี สามารถปลูกได้ในทุกสภาพพื้นที่ ลักษณะของกอ ลำ และกาบคล้ายคลึงกันกับไผ่สีสุกมาก เพียงแต่บริเวณโคนกอไม่มีหนามที่กึ่งเท่านั้น (ภาพที่ ๓๑)

การขยายพันธุ์ โดยการตอน การชำกิ่งแขนง การชำลำ

การใช้ประโยชน์ หน่อเป็นอาหาร ส่วนลำใช้ค้ำยันไม้ผล เช่น ขนุน ในพื้นที่ภาคกลาง บางพื้นที่ใช้หน่อแก่หรือลำอ่อนเพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิตพลังงานทดแทน (Bio-gas)

ภาพที่ ๓๑ ลักษณะกอ แปลงปลูก และหน่อไผ่กิมชุง

๕.๑๓ *Bambusa* sp.๑

กอขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ลำสูงประมาณ ๕-๑๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๓-๕ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๔๐ ซม. ลำมีสีเขียวสดถึงสีเขียวเข้ม ลำค่อนข้างคดงอ บริเวณข้อมีแนวสีขาวขนาดเล็กรอบข้อ แตกกิ่งตั้งแต่บริเวณกลางลำขึ้นไป มีกิ่งขนาดใหญ่ ๑ กิ่งในแต่ละข้อ กาบหุ้มลำขนาดใหญ่แข็ง ใบยอดกาบเป็นรูปสามเหลี่ยม (ภาพที่ ๓๒) ไผ่ชนิดนี้ปลูกอยู่ในกลุ่มไผ่สกุล *Dendrocalamus*

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานการใช้ประโยชน์

ภาพที่ ๓๒ ลักษณะกอ ลำ กาบ และกิ่งไผ่ *Bambusa* sp.๑

๕.๑๔ ไผ่เก็งง (*Bambusa* sp.๒)

ไผ่เลี้ยงไม่ใช่ไผ่ที่พบในป่าธรรมชาติของไทย (เดิมเคยใช้ชื่อ *Bambusa nana* หรือ *B. glucescence*) ซึ่งน่าจะผิดพลาดเนื่องจากลักษณะกาบและดอกคล้ายจะเป็นลูกผสมของไผ่ในสกุล *Dendrocalamus* จึงยังไม่สามารถระบุชื่อชนิดได้แน่ชัด เป็นไผ่กอ ไม่แน่นทึบ ลำสูง ๒-๕ เมตร

เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๓-๕ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๔๐ ซม. ลำมีสีเขียวสด ถึงสีเขียวอมเหลือง เนื้อลำค่อนข้างหนา โคนลำตันไม่มีหนามกิ่งขนาดเล็ก ลำอ่อนมีผงแป้ง (white wax) เคลือบอยู่ (ภาพที่ ๓๓)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า การตอนกิ่ง

การใช้ประโยชน์ เป็นไม้ประดับแนวรั้ว ลำที่ตันให้ความแข็งแรงใช้ทำ คันเบ็ด บันได โป๊ะ ไม้หลักเลี้ยงหอยแมลงภู่ ทำชิ้นส่วนของเฟอร์นิเจอร์ หน่อเป็นอาหารแต่ไม่นิยม มีการพบบางสายพันธุ์ให้หน่อที่มีรสชาติไม่ขื่น มากนัก เรียกว่า ไผ่เลี้ยงหวาน

ภาพที่ ๓๓ ลักษณะกอ ลำ และเฟอร์นิเจอร์ ที่ทำจากไผ่เลี้ยง

๕๖๕ *Bambusa* sp.๓

เป็นไผ่กอขนาดกลาง กอแน่น สูง ๕-๑๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๓-๕ ซม. ปล้องยาวโดยเฉลี่ย ๒๐-๓๐ ซม. ลำอ่อนมีสีเขียวสดและมีนวล สีขาวปกคลุม ใบขนาดเล็กถึงกลาง คล้ายกอไผ่รวก ตากิ่งที่ข้อมีขนาดใหญ่ แต่มิใช่ ขาด กาบหน่ออ่อนมีสีเขียวเข้มและพบขอบกาบมีสีขาวเป็นลาย (ภาพที่ ๓๔)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานที่แน่ชัด เนื่องจากลักษณะกอไม้ใหญ่
มากนัก จึงสามารถนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ แนวรั้ว เนื้อลำค่อนข้างตัน
โดยเฉพาะโคนลำใช้เป็นส่วนประกอบของการสร้างบ้านเรือนได้

ภาพที่ ๓๔ ลักษณะกอ ลำ และหน่อไผ่ *Bambusa. sp.๓*

๕.๖๖ *Bambusa sp.๔*

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงกลาง กอแน่น สูง ๕-๑๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ
๓-๕ ซม. ปล้องยาวโดยเฉลี่ย ๒๐-๓๐ ซม. ปลายลำโน้มลง ใบขนาดกลางกว้าง
๓ ซม. ยาว ๑๐-๑๕ ซม. ยังไม่สามารถระบุชนิดได้แน่ชัด (ภาพที่ ๓๕)

การใช้ประโยชน์ ยังไม่มีรายงานการใช้ประโยชน์

ภาพที่ ๓๕ ลักษณะกอไผ่ *Bambusa*. sp.๔

๖.

ไผ่ในสกุลนี้เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง พบได้ในป่าทั่วทุกภาคของประเทศไทย ยกเว้นทางภาคใต้ สามารถขึ้นได้ดีในพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง และหน้าดินตื้น ลำตรงขึ้นเป็นกอแน่น ปลายลำโค้งเล็กน้อย ลักษณะเด่นคือ กาบลำบางแนบติดกับลำไม่ค่อยหลุดร่วงเมื่อแก่ ยอดกาบบางเรียบสอไปหาปลาย ไม่มีหูกาบ นิยมปลูกเป็นแนวรั้ว และงานจักสานต่างๆ ไผ่ในสกุลนี้มีปลูกไว้ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทั้งที่ปลูกเป็นแถวสองข้างทางเข้าสวนเป็นอุโมงค์ไผ่ และปลูกในแปลงมีจำนวน ๒ ชนิด คือ ไผ่รวกและไผ่รวกดำ

๖.๑ ไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis*)

เป็นไผ่ขนาดเล็กถึงกลาง เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๔ ซม. ในที่แล้ง และ ๔-๗ ซม. ในที่ชื้น ความสูง ๗-๑๕ เมตร ส่วนโคนมีเนื้อหนาเกือบตัน ที่ปลายลำมีเนื้อบางกว่า ลักษณะกอปลายลำมักโค้งลง กอค่อนข้างแน่น กาบหุ้มลำคล้ายกระดาษติดอยู่กับลำนาน (ภาพที่ ๓๖)

การขยายพันธุ์ โดยการเพาะเมล็ด การแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นแนวรั้วบ้าน ลำใช้ก่อสร้าง ทำไม้ค้ำยัน ไม้ค้ำผักผลไม้ ไม้ตากยาง ไม้ปักหลักเลี้ยงหอย ในด้านอุตสาหกรรม เหมาะสำหรับทำเยื่อกระดาษ มีเยื่อยาว เหมาะสำหรับทำกระดาษห่อของ กระดาษพิมพ์ และกระดาษเขียนหนังสือ หน่อเป็นอาหาร ใช้ต้มจิ้มน้ำพริก ใส่ในแกง และชุบหน่อไม้

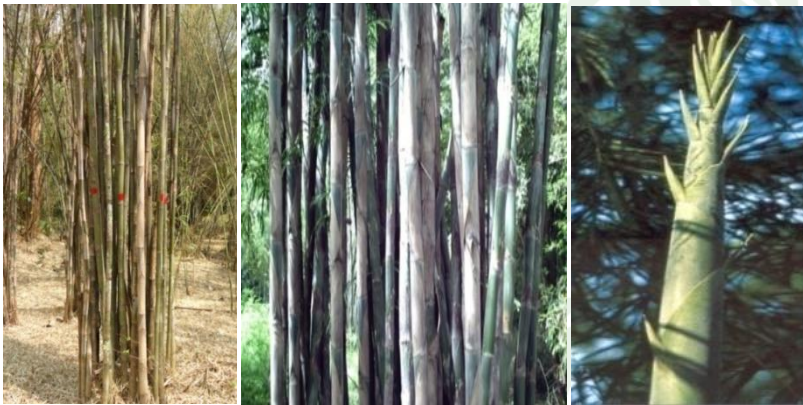
ภาพที่ ๓๖ ลักษณะกอและลำไผ่รวก

๖.๒ ไผ่รวกดำ (*Thyrsostachys oliveri*)

เป็นไผ่ขนาดกลาง ลักษณะใกล้เคียงกับไผ่รวก สูง ๑๐-๑๓ เมตร ลำตรง ขึ้นเป็นกอแน่น กาบอยู่ติดกับลำนาน เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๔.๕-๗ ซม. ปล้องยาว ๓๐-๖๐ ซม. ส่วนโคนลำมีเนื้อหนาหรือตัน ใบรูปหอกกว้าง ๑-๒ ซม. ยาว ๑๐-๒๐ ซม. กาบหุ้มลำสีเขียวถึงน้ำตาล มีขนและนวลสีขาวปกคลุม ใบยอดกาบรูปสามเหลี่ยม ตั้งตรง ไม่มีหูกาบ (ภาพที่ ๓๓)

การขยายพันธุ์ โดยการเพาะเมล็ด การแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นแนวรั้วบ้าน ลำใช้ก่อสร้าง ทำไม้ค้ำยัน ไม้ค้ำผักผลไม้ ไม้ตากยาง ไม้ปักหลักเลี้ยงหอย ในด้านอุตสาหกรรมเหมาะสำหรับใช้ทำเยื่อกระดาษ หน่อเป็นอาหาร เช่นเดียวกับไผ่รวก

ภาพที่ ๓๓ ลักษณะกอ ลำ และหน่อไผ่รวกดำ

ลักษณะทั่วไปเป็นไผ่ประเภทเหง้า กอมีขนาดเล็ก แต่มีคอรากยาว ขึ้นได้ดีในพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้งและหน้าดินตื้น ลำตรงขึ้นเป็นกอแน่น ลำส่วนมากตัน สูงได้ถึง ๑.๕๐ เมตร แตกกิ่งค่อนข้างต่ำหรือตั้งแต่กลางลำ ขึ้นไป แต่ละข้อมีกิ่งจำนวนมาก กิ่งเรียวเล็กและมีขนาดเล็กไล่เลี่ยกัน กาบหุ้มลำร่วงหลุดจากลำใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน ใบยอดกาบรูปสามเหลี่ยม ตั้งขึ้นและหลุดร่วงง่าย หูกาบและลิ้นกาบไม่เด่นชัด นิยมปลูกเป็นแนวรั้ว และเป็นไม้ประดับ ไผ่ในสกุลนี้ในประเทศ พบว่ามีอยู่ ๒ ชนิด คือ ไผ่เพ็ก และไผ่โจด ซึ่งมีปลูกไว้ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ทั้ง ๒ ชนิด

๗.๑ ไผ่เพ็ก (*Vietnamosasa pusilla*)

เป็นไผ่เหง้า กอมีขนาดเล็ก สูงได้ถึง ๓ เมตร ลักษณะกอแน่น เรือนยอดกอ มักลู่ลงคล้ายพุ่มกอหญ้า มีคอเหง้าค่อนข้างยาว เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๐.๕-๑ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๓๐ ซม. โคนลำมักพบลำตัน แตกกิ่งค่อนข้างต่ำ หรือตั้งแต่กลางลำขึ้นไป แต่ละข้อมีกิ่งขนาดเล็กไล่เลี่ยกันจำนวนมาก ใบรูปหอกกว้างประมาณ ๑ ซม. ยาว ๘-๑๕ ซม. กาบหุ้มลำมีขนกระจาย ห่างๆ ใบยอดกาบรูปสามเหลี่ยม ตั้งตรง หลุดร่วงง่าย หูกาบเป็นพูต่อเนื่องจากใบยอดกาบ มีขนาดไม่เท่ากันทั้งสองข้าง (ภาพที่ ๓๔)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ เป็นอาหารสัตว์ เช่น โค กระบือ ลำต้นใช้เป็นวัสดุตีบ ทำเยื่อกระดาษ ปลูกเป็นแนวรั้วและไม้ประดับได้

ภาพที่ ๓๘ ลักษณะกอไผ่เพ็ก

๗.๒ ไผ่จิ๊ด (*Vietnamosasa ciliata*)

เป็นไผ่เหง้า กอมีขนาดเล็ก สูงได้ถึง ๕ เมตร คอเหง้าค่อนข้างยาว เหง้าลึกลำตรงขึ้นเป็นกอแน่น เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๑-๒ ซม. ปล้องยาว ๗-๑๐ ซม. ลำแก่สีเขียวอมเทา แตกกิ่งค่อนข้างต่ำหรือกลางลำขึ้นไป แต่ละข้อมีกิ่งขนาดเล็กไล่เลี่ยกันจำนวนมาก ใบรูปหอกกว้างประมาณ ๔-๕ มม. ยาว ๙-๑๕ ซม. กาบหุ้มลำสีเขียวแกมม่วงแดงหรือเขียวแกมเหลืองค่อนข้างเกลี้ยง ใบยอดkabรูปสามเหลี่ยม ตั้งตรง หูกาบเป็นพู่ต่อเนื่องจากใบยอดkab มีขนาดไม่เท่ากันทั้งสองข้าง (ภาพที่ ๓๙)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ลำใช้ทำด้ามไม้กวาด ปลูกเป็นแนวรั้ว และไม้ประดับ หน่อรับประทานได้

ภาพที่ ๓๙ ลักษณะกอไผ่ใจโต

๘.

สกุลไผ่เลี้ยง

Dinochloa

ลักษณะทั่วไปเป็นไผ่ประเภทเหง้า กอมีขนาดเล็ก ลำพาดเลื้อยและโค้งพาดต้นไม้ สูงได้ถึง ๑๐ เมตร ลำอ่อนมีขนสาปกคลุม ข้อมักบวมเห็นเด่นชัด แตกกิ่งที่ข้อจำนวนมาก แต่มีกิ่งกลางเด่นขนาดใกล้เคียงกับลำ อยู่เพียงกิ่งเดียว กาบหุ้มลำติดกับลำค่อนข้างนาน ใบยอดกาบมักกางออกหรือพับลง หูกาบและลิ้นกาบไม่เด่นชัด สามารถเติบโตได้ดีทั้งในที่ร่มมีแดดรำไร จนถึงพื้นที่ที่แสงแดดจัด ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ปลูกไว้บริเวณติดกับถนนด้านใน จำนวน ๑ ชนิด คือ ไผ่เลี้ยง (*Dinochloa* sp.) ซึ่งยังต้องการการจำแนกชนิดอย่างละเอียดต่อไป

๘.๑ ไผ่เลี้ยง (*Dinochloa* sp.)

เป็นไผ่เหง้า กอมีขนาดเล็ก ลำพาดเลื้อยและโค้งพันกับต้นไม้ สูงหรือยาวได้ ๓-๑๐ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๐.๓-๑ ซม. ปล้องยาว ๑๐-๒๐ ซม. เนื้อลำหนาหรือเกือบตัน ลำอ่อนมีขนสาวกปกคลุม ลำแก่สีเขียวอมเทา ข้อมักบวมเด่น แตกกิ่งขนาดเล็กหลายกิ่งแต่มีกิ่งเด่นขนาดใกล้เคียงกับลำเพียง ๑ กิ่ง ใบรูปหอกกว้างประมาณ ๑.๕-๕ ซม. ยาว ๖-๒๐ ซม. กาบหุ้มลำอ่อนมีขนสาวกแข็งสีขาวปกคลุม ใบยอดกาบรูปใบหอก กางออกถึงพับลง หูกาบไม่เด่นชัด (ภาพที่ ๔๐)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับ หรือทำเป็นซุ้มไม้เลื้อย

ภาพที่ ๔๐ ลักษณะกอ ลำ และใบไผ่เลี้ยง

เป็นไผ่ประเภทเหง้ากอขนาดเล็ก ลำเลื้อยพาดยาว ๔-๘ เมตร ปลายลำโค้งออกถึงสู่ลง เนื้อลำบาง แตกกิ่งขนาดเท่าๆ กันหลายกิ่งตลอดลำ กาบหุ้มติดกับลำค่อนข้างนาน ใบยอดกาบขนาดใหญ่มักพับลง หูกาบค่อนข้างเด่นชัด พบทางภาคใต้ของประเทศ ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ได้นำมาปลูกไว้ จำนวน ๑ ชนิด คือ ไผ่ลาดวัง

๙.๖ ไผ่ลาดวัง (*Neohouzeoua kerriana*)

เป็นไผ่เหง้า กอขนาดเล็ก ลำตรงปลายโค้งงอกนอกกอหรือพาดเลื้อยต้นไม้อื่น ลำยาว ๔-๘ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๑-๓ ซม. ปล้องยาว ๒๐-๓๐ ซม. เนื้อลำหนา ๒-๕ มม. ลำอ่อนมีนิ่วลและขนสากสีขาวปกคลุม ลำแก่สีเขียวอมเทาอ่อนข้างเกลี้ยง แตกกิ่งหลายกิ่งขนาดใกล้เคียงกันตลอดลำ ใบรูปหอกแกมขอบขนาน กว้างประมาณ ๔-๗ ซม. ยาว ๒๐-๓๐ ซม. กาบหุ้มลำสีเหลืองหรือเหลืองอมเขียว ขอบสีม่วงแดง มีนิ่วลสีขาว และขนสากแข็งสีน้ำตาลปกคลุม ใบยอดกาบรูปใบหอกมักพับลง มีขนหนาแน่นบริเวณโคนด้านใน หูกาบขนาดใหญ่คล้ายตั้งหูสีม่วงแดง (ภาพที่ ๔๑)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ชาวบ้านทางภาคใต้นิยมใช้ลำทำแกนดับจากมุงหลังคาบ้าน

ภาพที่ ๔๑ ลักษณะกอ กาบลำ และหน่อไผ่ลาดวัง

๑๐.

สกุลไผ่ญี่ปุ่น

Phyllostachys

เป็นไผ่ประเภทเหง้าลำเดี่ยว (monopodial clump) ขนาดเล็กถึงขนาดกลางสูง ๓-๒๐ เมตร ขึ้นเป็นลำเดี่ยวๆ กระจายห่างๆ มักพบร่อนตามยาว ลำบริเวณด้านเดียวกันกับที่เกิดตาหรือแตกกิ่ง และแตกกิ่งตั้งแต่กลางลำขึ้นไป กิ่งแตกตามข้อๆ ละ ๒ กิ่ง ขนาดเท่าๆ กัน กาบหุ้มลำสีน้ำตาลมีปื้นหรือประสีน้ำตาลดำทั่วทั้งกาบ ใบยอดกาบกางออกหรือพับลง หูกาบและลิ้นกาบค่อนข้างเด่นชัด ส่วนมากมีขนยาวปกคลุม กาบหลุดร่วงง่าย เป็นไผ่ที่ต้องการอากาศหนาวเย็น แต่สามารถปลูกในประเทศไทยได้ ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ มีปลูกไว้บริเวณติดกับถนนด้านเดียวกันกับไผ่ยักษ์หรือไผ่เป่าที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงปลูก จำนวน ๒ ชนิด คือ ไผ่ลิโต และไผ่ลาย

๑๐.๑ ไผ่ลิซ (phyllostachys lithophila)

เป็นไผ่เหง้าลำเดี่ยว ขนาดเล็กถึงกลาง สูง ๕-๑๕ เมตร ลำตรงขึ้นห่างๆ เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๔.๕ ซม. ปล้องยาว ๒๕-๔๐ ซม. เนื้อลำบาง ลำอ่อนมีไขหรือหนวกลีสีขาวปกคลุม ลำแก่สีเขียวถึงเขียวอมเหลือง แตกกิ่งขนาดเล็กไล่เลี่ยกัน ๑-๒ กิ่ง ใบรูปหอกกว้างประมาณ ๑.๕-๒.๕ ซม. ยาว ๓-๒๐ ซม. กาบหุ้มลำสีครีมอมเขียว สีครีม สีนํ้าตาลถึงสีน้ำตาลอมม่วง ใบยอดกาบรูปสามเหลี่ยม กางออกถึงพับลง หูกาบไม่พัฒนา (ภาพที่ ๔๒)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับ ปลูกเป็นแนวรั้ว ลำใช้จักสาน และหน่อรับประทานได้

ภาพที่ ๔๒ ลักษณะกอ และหน่อไผ่ลิซโต

๑๐.๒ ไผ่คาง (Phyllostachys sp.)

เป็นไผ่เหง้าลำเดี่ยว ขนาดเล็ก สูง ๓-๓.๗ เมตร ลำตรงขึ้นรวมกันหลวมๆ หรือห่างกัน เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๑-๓.๕ ซม. ปล้องยาว ๑๕-๓๕ ซม. เนื้อลำบาง ลำอ่อนมีไขหรือนวลสีขาวปกคลุมบางๆ เห็นได้ชัดบริเวณใต้ข้อ ลำแก่สีเขียวเข้ม บริเวณเหนือข้อบวมโป่ง แตกกิ่งค่อนข้างต่ำหรือเกือบตลอดลำ กิ่งมีลักษณะค่อนข้างแบนจำนวน ๔ กิ่ง ใบสีเขียวสลับขาวตามความยาว ใบรูปขอบขนาน กว้างประมาณ ๑-๓.๕ ซม. ยาว ๗-๒๐ ซม. กาบหุ้มลำสีเขียวอมเหลืองและมีริ้วสีขาวสลับตามความยาว กาบ ปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลถึงสีน้ำตาลอมม่วง ใบยอดกาบรูปใบหอกคล้ายรีบิ่นสีเขียวสลับแถบขาวตามความยาวใบ กางออกถึงพับลง (ภาพที่ ๔๓)

การขยายพันธุ์ โดยการแยกเหง้า

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับ และแนวรั้ว

ภาพที่ ๔๓ ลักษณะกอและใบไผ่คาง

เป็นไผ่ประเภทเหง้าลำเดี่ยว (monopodial clump) ขนาดเล็ก สูง ๐.๕-๑.๕ เมตร ลำตรงอยู่รวมกันหลวมๆ หรือขึ้นห่างกัน ปลายลำตรงหรือโค้งลง แตกกิ่งตลอดลำ กาบหุ้มลำติดกับลำค่อนข้างนาน ใบยอดกาบรูปใบหอก ถึงรูปแถบ มักกางออก หูกาบเป็นรูปเคียว ขอบมีขนแข็งยาว เป็นไผ่ที่ต้องการอากาศหนาวเย็น แต่สามารถปลูกเลี้ยงได้ในไทยในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ มีปลูกไว้บริเวณเดียวกันกับไผ่ลิลิต จำนวน ๑ ชนิด คือ ไผ่ลูกศร

๑๑.๑ ไผ่ลูกศร (*pseudosasa japonica*)

เป็นไผ่พื้นเมืองของญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ลักษณะเป็นไผ่เหง้าลำเดี่ยว ขนาดเล็ก สูง ๑.๕-๔ เมตร ลำตรงขึ้นรวมกันหลวมๆ หรือห่างกัน เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๑-๒ ซม. ปล้องยาว ๑๕-๔๐ ซม. เนื้อลำบาง ลำแก่สีเขียวเข้ม บริเวณเหนือข้อบวมปอง แตกกิ่งค่อนข้างต่ำ มีข้อละหนึ่งถึงหลายกิ่ง ใบรูปขอบขนานแกมรูปรี กว้างประมาณ ๑-๔ ซม. ยาว ๓-๓๕ ซม. มีเส้นใบย่อยตามขวางเด่นชัด กาบหุ้มลำสีเขียวถึงเขียวอมม่วงไม่มีขน และอยู่ติดกับลำค่อนข้างนาน ใบยอดกาบสีเขียวถึงเขียวอมม่วง รูปใบหอกถึงรูปแถบแบนราบหรือขอบมนขึ้นด้านบนเล็กน้อย หูกาบรูปเคียว ขอบมีขนยาวแข็ง (ภาพที่ ๔๔)

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับ

ภาพที่ ๔๔ ลักษณะกอไผ่ลูกศร

๑๒.

สกุลไผ่สีเสีง

chimonobambusa

เป็นไผ่ประเภทเหง้าลำเดี่ยว ขนาดเล็ก สูง ๒-๕ เมตร ลำตรง ขึ้นกระจายห่างกัน บางชนิดปล้องล่างเป็นสี่เหลี่ยม แตกกิ่งขนาดไล่เลี่ยกัน ๓ กิ่งที่ข้อ แตกกิ่งต่ำหรือตั้งแตงกลางลำขึ้นไป บริเวณข้อมักบวมเด่นหรือมีรากเป็นหนามสั้นๆ เรียงเป็นวงรอบ กาบหุ้มลำหลุดร่วงง่าย เป็นไผ่ที่ชอบอากาศหนาวเย็น แต่สามารถปลูกได้ในประเทศไทย ในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ มีปลูกไว้บริเวณเดียวกันกับไผ่ลิลิต จำนวน ๑ ชนิด คือ ไผ่เหลี่ยม

๖๒.๖ ไผ่เหลี่ยม (*chimonobambusa quadrangularis*)

เป็นไผ่พื้นเมืองทางตอนใต้ของจีน ลักษณะเป็นไผ่เหง้าลำเดี่ยว ขนาดเล็ก สูง ๒-๕ เมตร ลำตรงขึ้นกระจายห่างๆ กัน เส้นผ่านศูนย์กลางลำ ๒-๔ ซม. ปล้องยาว ๑๐-๓๐ ซม. เนื้อลำหนาประมาณ ๕-๗ มม. ลำอ่อนมีตุ่มเล็กๆ กระจายทั่วไปตามปล้อง ลำแก่สีเขียวค่อนข้างเกลี้ยงบริเวณปล้องด้านล่าง เป็นสีเขียวเข้ม ขอล่างๆ มีรากลักษณะเป็นหนามสั้นๆ เรียงเป็นวงรอบข้อ แตกกิ่ง ๓ กิ่ง ขนาดไล่เลี่ยกัน ค่อนข้างต่ำหรือตั้งแต่กลางลำขึ้นไป ใบรูปแถบแกมรูปรี กว้างประมาณ ๐.๕-๒ ซม. ยาว ๕-๑๕ ซม. กาบหุ้มลำสีเขียวอ่อน ค่อนข้างเกลี้ยง ใบยอดกาบขนาดเล็ก รูปใบหอกหรือรูปลิ้ม ตั้งตรง หูกาบและเส้นกาบไม่เด่นชัด (ภาพที่ ๔๕)

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับ

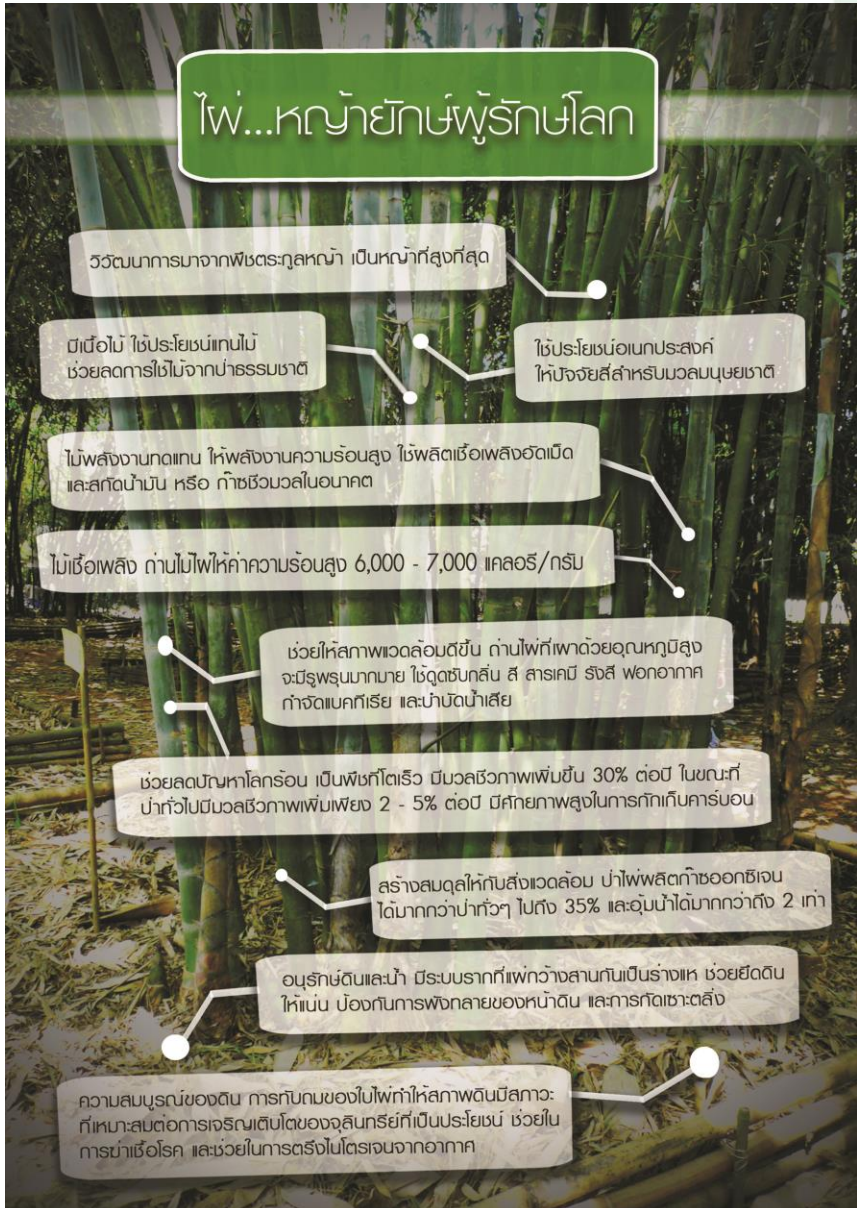

ภาพที่ ๔๕ ลักษณะกอและลำไผ่เหลี่ยม

บรรณานุกรม

- รุ่งนภา พัฒนวิบูลย์ บุญฤทธิ์ ฐิริยากร และวลัยพร สถิตวิบูลย์.
๒๕๔๔. ไม้ไผ่ในประเทศไทย. สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้.
กรุงเทพ. ๑๒๐ หน้า
- รุ่งนภา พัฒนวิบูลย์ ประเสริฐ สอนสถาพรกุล ภูสิน เกตานนท์ และ
สุทัศน์ เล้าสกุล. ๒๕๔๕. การปลูกสร้างและบำรุงรักษาสวนไผ่.
เอกสารเผยแพร่ ป่าต้นแบบงาว ฉบับที่ ๘. กรมป่าไม้. ๘๙ หน้า
- สราวุธ สังข์แก้ว อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ และกิตติศักดิ์ จินดาวงศ์.
๒๕๕๔. ไผ่ในเมืองไทย (Bamboo of Thailand). สำนักพิมพ์บ้านและ
สวน. กรุงเทพฯ. ๒๖๓ หน้า
- สุทัศน์ เดชวิสิทธิ์. ๒๕๔๔. การปลูกไม้ไผ่. สำนักพิมพ์เกษตรสาส์น.
กรุงเทพ. ๑๙๙ หน้า
- สุทัศน์ เล้าสกุล และณัฐภากร เสมสันต์. ๒๕๕๖. การขยายพันธุ์
การปลูก และการจัดการสวนไผ่เศรษฐกิจ. โครงการฟื้นฟูผืนป่าไม้ใน
พื้นที่ประสบภัยสึนามิ. กรมป่าไม้. ๓๖ หน้า
- สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ๒๕๓๓. ไผ่ในประเทศไทย.
อักษรสยามการพิมพ์. กรุงเทพ. ๒๔ หน้า

ประโยชน์ของไฟ

ประโยชน์ของไผ่

การใช้ประโยชน์จากไผ่

ส่วนปลาย

ส่วนกลาง

ส่วนโคน

น้ำดื่มควั่นไม้

ถ่านกัมมันต์

งานสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ

ประโยชน์ของไฟฟ้า

การใช้ประโยชน์จากไฟฟ้า

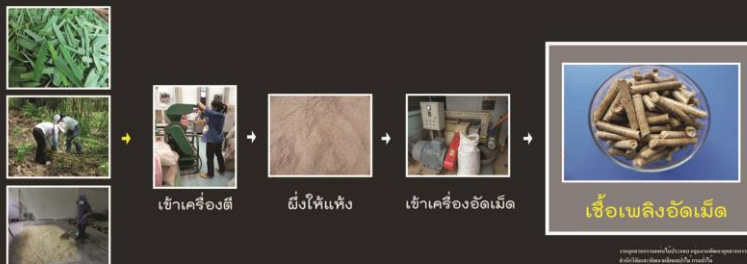
ส่วนใบ

ส่วนหน่อ

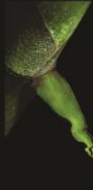

ชีเลื่อย / ชักบ / กิ่งไฟฟ้า / ใบไฟฟ้า
เศษเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิต

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของไผ่

ไผ่ (BAMBOO) ส่วนต่างๆ ของไผ่

เหง้าเป็นส่วนของลำต้นของไม้ที่อยู่ใต้ดิน มีหน้าที่ในการลำจุนส่วนต่างๆของลำต้นเหนือดิน สะสมอาหาร และขยายพันธุ์โดยไม้อายเพศโดยการแตกเหง้าใหม่ ระบบเหง้าของไม้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ หลักๆ ได้แก่

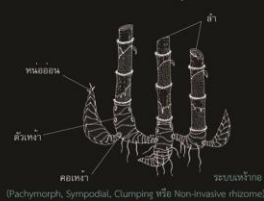

Figure 1: A 3D wireframe model of a human spine, showing the vertebrae and intervertebral discs. Labels in Thai point to specific parts: 'สัน' (vertebra), 'หมอนรอง' (intervertebral disc), 'กระดูกสันหลัง' (spine), and 'กระดูกสันหลัง' (spine).

หน่อและลำไผ่(Culm-shoot and Culm)

หน่อไม้ หรือ หน่อไผ่ คือส่วนของลำอ่อนที่เพิ่งโผล่ขึ้นมาจากดินและยังคงมี
ส่วนของกาบหุ้มลำปกคลุมอยู่มีด

ท่อนบิน (Flying shoot) คือท่อนไม้ที่เริ่มเจริญยอดตัวสูงขึ้นจนกระทั่งท่อนไม้ความสูงจากผิวดิน 1-1.5 เมตร จนถึงความสูงเท่ากับลำไม้โตเต็มที่ แต่ยังไม่เริ่มใบปรากฏในยอดท่อนจะมีขนาดใหญ่ขึ้นและมักจะกางออกทำให้ท่อนบิน ในระยะนี้มีรูปร่างคล้ายกับมีปีก

ถ้าไม่มีลักษณะเป็นข้อปล้องชัดเจน ส่วนของปล้อง (Internode) จะถูกนับเป็นห้องโดยส่วนของข้อ (Node) ที่หัวและท้ายปล้อง

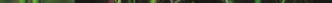
การประกอบขึ้นเป็นกิ่ง (Branch complement)

คือการเกิดของสิ่งมีชีวิตพัฒนามาจากตาข้าง โดยตาข้างจะมีลักษณะเป็นรูสามเหลี่ยมหรือรูปหยดน้ำเกิดที่ข้อของลำไผ่ ตาข้างนี้จะไม่ปรุฟิสหรือในบางครั้งก็ช่วยป้องกันอันตรายแก่ตา โดยปกติลำไผ่จะเริ่มมีแตกกิ่งแขนงทางด้านข้างหลังจากลำได้พัฒนาและเจริญเติบโตทางความสูงเต็มที่ถึงที่สุดแล้ว การแตกกิ่งมักเกิดตั้งแต่กิ่งกลางลำไปยังปลายลำ โดยทั่วไปแล้วมี 2 แบบหลักๆคือ

- การเกิดกิ้งไม่จากตาข้างขนาดเล็กหลายๆตา

-การเกิดกิ่งไม้จากตาข้างเพียงหนึ่งตา สามารถแบ่งย่อยออกได้หลายแบบขึ้นอยู่กับว่ามีหรือไม่มีกิ่งต้น และขนาดของกิ่ง ไม้ส่วนใหญ่ในประเทศไทยจะอยู่ในกลุ่มนี้

The four small images show different stages of grass growth and damage. From left to right: 1. A close-up of a green grass blade. 2. A close-up of a grass blade with a dark, circular lesion. 3. A close-up of a grass blade with a dark, circular lesion. 4. A close-up of a grass blade with a dark, circular lesion.

อพวช.
NSM